

ББК 65.271 (я73)

С 41

УДК 368(075.8)

Автори:

д-р екон. наук, проф. Ситник Н. С.,
к. е. н., доц. Стасишин А. В.,
к. е. н., доц. Попович Д. В.

Рецензенти:

Штулер І. Ю. – доктор економічних наук, професор, перший проректор, професор кафедри фінансів, обліку та фундаментальних економічних дисциплін ВНЗ «Національна академія управління»;

Фадєєва І. Г. – доктор економічних наук, професор, професор кафедри фінансів, обліку та оподаткування Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу;

Черкасова С. В. – доктор економічних наук, професор, професор кафедри фінансів, економічної безпеки, банківської справи та страхового бізнесу Львівського торговельно-економічного університету

Рекомендовано до друку Вченою Радою Львівського національного університету імені Івана Франка (протокол № 73/10 від 30.10.2024 р.)

Страхування : навчальний посібник / [Ситник Н. С., Стасишин А. В., Попович Д. В.]. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2025. – 512 с.

У навчальному посібнику викладено теоретичні та практичні основи страхування, страхового ризику, страхового ринку, страхової організації, перестрахування та співстрахування. Висвітлено ключові аспекти державного регулювання страхової діяльності, формування доходів, витрат і прибутку та вимог до фінансової надійності страховика. Для розширення кола знань з навчальної дисципліни в кінці кожної теми включені питання для самостійного вивчення та додаткових досліджень. З метою кращого засвоєння специфічної страхової термінології в кінці навчального посібника наведено словник страхових термінів та предметний покажчик.

Посібник рекомендований для здобувачів вищої освіти економічних спеціальностей, наукового ступеня доктор філософії, викладачів економічних дисциплін та практиків сфери фінансів.

ISBN 978-617-7942-20-6

© Ситник Н. С., Стасишин А. В.,
Попович Д. В., 2025
© ЛНУ імені Івана Франка, 2025

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	6
ТЕМА 1. СУТНІСТЬ, ФУНКЦІЇ ТА ПРИНЦИПИ СТРАХУВАННЯ	7
1.1. Необхідність і форми страхового захисту	7
1.2. Страхування як економічна категорія	10
1.3. Функції страхування	16
1.4. Принципи страхування	17
1.5 Термінологія у страхуванні	20
ТЕМА 2. КЛАСИФІКАЦІЯ СТРАХУВАННЯ	23
2.1. Сутність та основні підходи до класифікації у страхуванні	23
2.2. Класифікація страхування за об'єктами	32
2.3. Класифікація страхування за формами проведення	36
2.4. Методи та системи страхування	45
ТЕМА 3. СТРАХОВІ РИЗИКИ	51
3.1. Поняття та економічна сутність страхових ризиків	51
3.2. Класифікація ризиків у страхуванні	55
3.3. Управління страховими ризиками (ризик-менеджмент у страхуванні)	62
3.4. Страховий тариф: сутність, структура та методи розрахунку. Тарифна політика страховика	71
ТЕМА 4. СТРАХОВИЙ РИНОК	87
4.1. Поняття страхового ринку та його структура	87
4.2. Страхові посередники та їх роль на страховому ринку	98
4.3. Показники страхової статистики. Показники стану і розвитку страхового ринку	109
4.4. Етапи розвитку страхового ринку України	117
4.5. Сучасний стан, ключові проблеми та перспективні тренди розвитку національного страхового ринку	121
4.6. Об'єднання страховиків та учасників страхового ринку	138

ТЕМА 5. СТРАХОВА ОРГАНІЗАЦІЯ	147
5.1. Страхова компанія як суб'єкт страхового ринку. Організаційні форми та класифікація страховиків	147
5.2. Ресурси страхової компанії	157
5.3. Структура й органи управління страховою організацією	170
5.4. Договір страхування.	182
5.5. Маркетингова діяльність страхової компанії	195
ТЕМА 6. ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ СТРАХОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	200
6.1. Необхідність, функції, види та принципи державного регулювання страхової діяльності	200
6.2. Діяльність, завдання, функції та права НБУ як регулятора страхового ринку	212
6.3. Порядок реєстрації, ліцензування, ліквідації та реорганізації страховика	224
ТЕМА 7. ОСОБИСТЕ СТРАХУВАННЯ	235
7.1. Загальна характеристика особистого страхування	235
7.2. Страхування життя	237
7.3. Страхування від нещасних випадків	256
7.4. Медичне страхування	264
ТЕМА 8. СТРАХУВАННЯ МАЙНА	278
8.1. Загальна характеристика страхування майна	278
8.2. Страхування майна юридичних осіб	280
8.3. Страхування майна фізичних осіб	289
8.4. Страхування транспортних засобів і вантажів	398
8.5. Особливості страхування майна сільськогосподарських підприємств	310
ТЕМА 9. СТРАХУВАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ	314
9.1. Загальна характеристика страхування відповідальності	314
9.2. Роль Моторного (транспортного) страхового бюро України у страхуванні цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів	320
9.3. Обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів	327
9.4. Міжнародна система страхування «Зелена картка»	337
9.5. Страхування інших видів відповідальності	340

ТЕМА 10. ПЕРЕСТРАХУВАННЯ І СПІВСТРАХУВАННЯ	357
10.1. Сутність та функції перестрахування	357
10.2. Види перестрахувальних операцій	366
10.3. Співстрахування та механізм його дії	376
ТЕМА 11. ДОХОДИ, ВИТРАТИ І ПРИБУТОК СТРАХОВИКА	379
11.1. Характеристика доходів та витрат страховика	379
11.2. Формування фінансових результатів страховика	388
11.3. Фінансова звітність страховика	390
11.4. Оподаткування страхових компаній	394
ТЕМА 12. ФІНАНСОВА НАДІЙНІСТЬ СТРАХОВИКА	398
12.1. Поняття фінансової надійності страховика	398
12.2. Ключові вимоги до платоспроможності та інвестиційної діяльності страховика	401
12.3. Інструменти щодо недопущення (усунення) порушень вимог до платоспроможності страховика. Підстави віднесення страховиків до категорії неплатоспроможних	414
СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ	427
СЛОВНИК СТРАХОВИХ ТЕРМІНІВ	453
ПРЕДМЕТНИЙ ПОКАЖЧИК	508

ПЕРЕДМОВА

У сучасних умовах страхування стає невід'ємним і необхідним фінансовим інструментом, який забезпечує соціально-економічну стабільність і безпеку. Воно сприяє розвитку підприємництва, ефективному захисту майнових інтересів громадян і суб'єктів бізнесу від різного роду ризиків, таких як природні, техногенні, економічні та інші, а також реалізації державної політики соціально-економічного захисту населення.

Розгортання фінансово-економічної кризи в Україні, викликаной повномасштабним вторгненням росії, значною мірою посилює актуальність питань щодо ефективного функціонування фінансового ринку. Страхування, як основна складова ринку небанківських фінансових послуг, відіграє ключову роль у стабілізації підприємницької діяльності та економіки країни. Важливою є роль страхування щодо стимулювання розвитку ринкових відносин, ділової активності та покращення інвестиційного клімату в країні.

Функціонування страхового бізнесу в Україні супроводжується кризовими явищами і залишається недосконалим через низку проблем, які гальмують його розвиток. Їх успішне вирішення вимагає належного методичного, організаційного та кадрового забезпечення. Усі ці виклики вимагають нових підходів до теоретичної та практичної підготовки фахівців у галузі фінансів та страхової справи зокрема.

З метою формування системних теоретико-методичних знань та практичних навичок у сфері страхових взаємовідносин у навчальному посібнику викладено основні засади страхування, страхового ризику, страхового ринку, страхової організації, перестрахування та співстрахування. Висвітлено ключові аспекти державного регулювання страхової діяльності, формування доходів, витрат і прибутку та вимог до фінансової надійності страховика.

Навчальна дисципліна «Страхування» є обов'язковою освітньою компонентою у підготовці за спеціальністю «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти.

Структура навчального посібника охоплює 12 тем. Для розширення кола знань з навчальної дисципліни в кінці кожної теми включені питання для самостійного вивчення та додаткових досліджень. Список літератури, зазначений у посібнику, дає можливість ґрунтовно засвоювати навчальний матеріал з урахуванням новітніх законодавчих змін, які відбулися на страховому ринку. З метою кращого засвоєння специфічної страхової термінології в кінці навчального посібника наведено словник страхових термінів та предметний покажчик. Підготовлені авторами складові посібника забезпечують комплексне отримання знань та формування практичних навичок страхової справи здобувачами вищої освіти, а також є цінним освітнім ресурсом для викладачів економічних спеціальностей та фахівців-практиків страхової сфери.

Навчальне видання

СИТНИК Наталія Степанівна,
СТАСИШИН Андрій Васильович,
ПОПОВИЧ Дарія Володимирівна

Страхування

Навчальний посібник

За загальною редакцією д-ра екон. наук, проф. *Н. С. Ситник*

Текст надруковано в авторській редакції

Комп'ютерне верстання *В. Ю. Ситник*

Формат 70х100/16.

Умовн. друк. арк. 41,27 Тираж 100 прим. Зам.

Видавець та виготовлювач:

Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, м. Львів, 79000.

Свідectво про внесення суб'єкта видавничої справи.

Серія ДК № 3059 від 13.12.2007 р.